

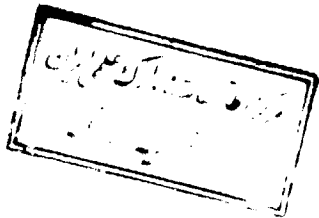
دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی

رساله دوره دکتری زبان و ادبیات فارسی

نقد و بررسی شخصیت و جایگاه زن در منظومه‌های غنایی، تعلیمی و عرفانی

(از آغاز ادب فارسی تا اواخر قرن هفتم)

۱۳۸۰ / ۲ / ۲۰

زهرا نصر اصفهانی

استاد راهنما:

دکتر تقی پور نامداریان

استادان مشاور:

دکتر غلامحسین غلامحسین زاده

دکتر سعید بزرگ بیگدلی

012348

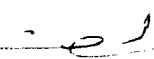

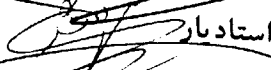

زمستان ۱۳۷۹

۳۵۲۸۱

تاییدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله دکتری

اعضاء هیئت داوران نسخه نهایی رساله خانم/ آقای زهرا نصر اصفهانی

تحت عنوان «تعمیر و بازسازی روحانیت و جایگاه زن در منظومه‌های علمی، تعلیمی و تربیتی»
را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه دکتری پیشنهاد می‌کنند.

اعضاء هیئت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما	دکتر تقی پورنامداریان	استاد	
۲- استاد مشاور	دکتر غلامحسین غلامحسین زاده	استادیار	
۳- استاد مشاور	دکتر سعید بزرگ بیگدلی	استادیار	
۴- استاد ناظر	دکتر حسینعلی قبادی	استادیار	
۵- استاد ناظر	دکتر محمد دانشگر	استادیار	
۶- استاد ناظر	دکتر محمود عابدی	استاد	
۷- استاد ناظر	دکتر محسن ابوالقاسمی	استاد	
۸- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی	دکتر حسینعلی قبادی	استادیار	

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری نگارنده در رشته ادبیات فارسی است که در سال ۱۳۷۹ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم / جناب آقای دکتر تقی پورنامداریان، مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر غلامحسین زاده و مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر بزرگ بیگدلی از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده رابه عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب زهرا نصرافهانی دانشجوی رشته ادبیات فارسی مقطع دکتری تسهید فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضا:

زن بود شعر خدا، مرد بود نثر خدا
مرد نثری سره و زن غزلی تر باشد

نه هر کو زن بود نامرد باشد
زن آن مرد است کوبی درد باشد
بسا رعنا زنا کو شیرمرد است
بسا دیبا که شیرش در نورد است

ستایش و سپاس

به نام آن که جان را فکرت آموخت چراغ دل به نور جان برافروخت

سپاس و ستایش ذات بیچونی راست که خالق بی نیاز است و دانای راز. بخشنده مهربانی است که بی چون و چرا می بخشد و بخشاینده زلتی است که آفتاب لطف و کرمش همه جا می درخشد. خورشید وجود لم یزلیش بر همه آفاق وجود پرتو انداخته و نور لایتناهی ذاتش از در و دیوار عالم امکان جلوه گر است.

تسبیح و تحمید درخور وجود اوست که هستی مطلق از آن اوست و هستی موهوم دیگران در مقابل او چون حبیبی بر کف دریاست.

حمد و ثنا تنها درخور شأن اوست اما این بنده ناچیز خطاکار را شأن آن نباشد که حمد و ثنایش را بر زبان جاری سازد، لذا شایسته تر آنکه هیچ نگویید و تنها زیر لب با او نجوا کنید که:

خود ثنا گفتن ز من ترک ناست کاین دلیل هستی و هستی خطاست

هر که آموخت مرا آنچه که آموختنی است تا ابد بنده خود کرد مرا بی کم و کاست

خداوند بزرگ را سپاس می گویم که در تمامی مراحل تحصیل توفیق خوشه چینی از خرمن معرفت و دانش بزرگ استادانی را به این بنده ناچیز عنایت کرد که زانو زدن در محضر تدریس و تعلیمشان مایه افتخار و سربلندی فراوان است. در اینجا بر خود فرض می دانم از زحمات و تلاشهای بی دریغ تمامی این بزرگواران تشکر و قدردانی نمایم، بخصوص تشکر و سپاسگزاری خالصانه و متواضعانه خود را از زحمات بی دریغ استاد محترم راهنما جناب آقای دکتر تقی پورنامداریان ابراز می دارم که با راهنماییهای بسیار ارزنده و عالمانه، سعه صدر و رفتار کریمانه خویش علاوه بر آنکه نگارش و تهیه این مجموعه را راهنمایی و هدایت کردند، به شیوه عملی درس تواضع، ادب و فروتنی را به من آموختند؛ و نیز از مدیر محترم گروه ادبیات فارسی جناب آقای دکتر غلامحسین زاده که به عنوان استاد مشاور قبول زحمت فرمودند و با رهنمودهای ارزنده و بجایشان موجبات تسریع امور تحقیق را فراهم آوردند، تشکر و قدردانی می کنم.

همچنین از استاد محترم جناب آقای دکتر بیگدلی و تمامی کسانی که به نحوی از انحاء مرا مرهون لطف و عنایت خویش ساخته اند، سپاسگزارم.

چکیده

در این رساله موضوع زن و بررسی شخصیت و جایگاه او در ابعاد مختلف بخصوص در حیطة منظومه‌های غنایی، تعلیمی و عرفانی مد نظر قرار گرفته است، زیرا در این نوع خاص از انواع ادبی عموماً برخوردهای فکری و عاطفی انسانها و نیز عملکردها و رفتارهایشان در تعامل با یکدیگر و حوادث مختلف در گستره وسیعی به تصویر کشیده می‌شود و لذا خصوصیات ظاهری و ویژگیهای اخلاقی زنان در خلال واکنشها و رفتارهایشان در مقابل دیگران و حوادث و نیز واکنشها و رفتارهای دیگران در مقابل آنان از جنبه‌های مختلف بیشتر و بهتر نمایان می‌شود.

بدین لحاظ در مباحث مقدماتی موضوعاتی چون جایگاه و موقعیت زن در پیشینه تاریخ، زن در آیین زرتشت و کتاب اوستا، زن در اساطیر ایرانی، زن در حماسه، زن در اسلام و زن در عرفان را مد نظر قرار داده‌ایم و در متن اصلی رساله به بررسی شخصیت و جایگاه زن در منظومه‌های ورقه و گلشاه، خسرو و شیرین، لیلی و مجنون، بوستان سعدی، حدیقه الحقیقه، الهی نامه، مصیبت نامه، اسرارنامه و منطق الطیر پرداخته‌ایم.

بر اساس نتایج به دست آمده از این تحقیق می‌توان گفت: در حیطة منظومه‌های غنایی مورد نظر خسرو و شیرین نظامی از بهترین و مطلوبترین موقعیت برای رشد و پرورش شخصیت زنان در تمامی ابعاد و زمینه‌ها برخوردار است. فضای آزاد فرهنگی و اجتماعی حاکم بر خسرو و شیرین زمینه‌های لازم برای رشد شخصیت زنان را در تمامی ابعاد فراهم می‌سازد و از آنان انسانهایی آزاده، بزرگ منش و توانا می‌سازد که می‌توانند آزادانه پای در میدان سرنوشت خویش بگذارند و برای ساختن زندگی آینده خود فعالانه وارد عمل شوند. در نقطه مقابل خسرو و شیرین، لیلی و مجنون و ورقه و گلشاه قرار دارد که مردسالاری و تعصبهای فرهنگی - اجتماعی حاکم بر آن سرنوشت همه زنان و دختران داستان را تحت الشعاع قرار می‌دهد و آنان را به پذیرش سکوت، تسلیم، ترس و آزر، دودلی و تردید، رازداری مفرط و سرانجام ناکامی و مرگ ناگزیر می‌سازد. در حیطة منظومه‌های تعلیمی و عرفانی یقیناً زنان منظومه‌های عرفانی عطار از برترین موقعیت برخوردارند زیرا آنان نه تنها از آزادی و شأن والای انسانی خود محروم نمی‌شوند بلکه در فضای آزاد فرهنگی - اجتماعی زمینه‌های مناسب رشد شخصیت در اختیارشان قرار می‌گیرد و آنان در بسیاری از موارد نشان می‌دهند که در صورت برخورداری از زمینه‌ها و شرایط مناسب می‌توانند از مردان راه حق هم گوی سبقت برابند و در طی طریق کمال بر آنان نیز پیشی بگیرند.

در مرتبه بعد از آثار عرفانی عطار زنان بوستان سعدی هستند که وجودشان تنها تحت قیومیت و حاکمیت بلامنازع مردان به رسمیت شناخته می‌شود و تفکر مردسالاری مطلق سرنوشتشان را در تمامی زمینه‌ها تحت تأثیر قرار می‌دهد و در نازلترین و پایین‌ترین مراتب زنان حدیقه سنایی قرار می‌گیرند که در اکثریت قریب به اتفاق موارد، رکیک‌ترین دشنامها و اهانتها در موردشان به کار گرفته می‌شود و شأن انسانیشان به وقیحانه‌ترین وجهی شکسته می‌گردد.

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱-۲
۱- واژه شخصیت.....	۲
۲- معنای مصطلح شخصیت.....	۲
۳- معنای شخصیت از نظر روانشناسی.....	۳
۴- مفهوم شخصیت در این رساله.....	۳
۵- موضوع رساله.....	۴-۶
۶- تعریف مسأله و بیان سؤالهای اصلی تحقیق.....	۶-۷
۷- سابقه و ضرورت انجام تحقیق و جنبه جدید بودن آن.....	۷-۹
۸- فرضیه‌های این تحقیق و نتایج آن.....	۹-۱۲
۹- هدفهای این تحقیق.....	۱۲
۱۰- کاربردهای این تحقیق.....	۱۳
۱۱- روش انجام تحقیق و شیوه تنظیم، تجزیه و تحلیل مطالب.....	۱۳

فصل اول: مباحث مقدماتی

۱-۱ بخش اول: نگاهی به موقعیت و جایگاه زن در پیشینه تاریخ.....	۱۴-۲۷
۱-۱-۱ ۱- موقعیت زن در حیات بدوی و دوره غارنشینی.....	۱۴-۱۶
۱-۱-۲ ۲- مدارسالاری در جوامع اولیه.....	۱۶-۱۷
۱-۱-۳ ۳- مرحله انتقال از مدارسالاری به پدرسالاری.....	۱۷-۱۹
۱-۱-۴ ۴- موقعیت زن در جوامع مختلف (به تفکیک) پس از برقراری نظام پدرسالاری.....	۱۹-۲۷

۲-۱ بخش دوم: جایگاه و موقعیت زن در ایران باستان ۲۸-۳۵

۱-۲-۱ مادر سالاری در ایران ۲۸

۱-۲-۲ وضعیت زن در ایران از دیدگاه هرودت ۲۸-۲۹

۱-۲-۳ وضعیت زن در ایران به استناد کتب تاریخی ۲۹-۳۵

۳-۱ بخش سوم: بررسی جایگاه و موقعیت زن در اوستا و آیین زرتشت ۳۶-۴۵

۱-۳-۱ زن در اوستا و آیین زرتشت ۳۶-۴۳

۱-۳-۲ نگاهی به جایگاه زن در فرقه‌های زروانیه، مزدکیه و مانویه ۴۳-۴۵

۴-۱ بخش چهارم: بررسی جایگاه و موقعیت زن در اساطیر ایرانی ۴۶-۵۴

۱-۴-۱ اسطوره‌های اهورایی مؤنث ۴۷-۴۹

۱-۴-۲ اسطوره‌های اهریمنی مؤنث ۴۹-۵۱

۱-۴-۳ تجلی آداب و سنن مربوط به زنان در اساطیر ایرانی ۵۱-۵۴

۵-۱ بخش پنجم: بررسی جایگاه و موقعیت زن در حماسه ۵۵-۶۸

۱-۵-۱ ستایش زنان و محاسن آنان ۵۶-۶۵

۱-۵-۲ مذمت زنان و معایب آنان ۶۵-۶۷

۱-۵-۳ نگرش منفی نسبت به جنس مؤنث ۶۷-۶۸

۱-۶ بخش ششم: جایگاه و مقام و منزلت زن در آیین اسلام..... ۸۵-۶۹

۱-۷ بخش هفتم: بررسی جایگاه و موقعیت زن در عرفان..... ۹۴-۸۶

فصل دوم: منظومه‌های غنایی

۲-۱ بخش اول: نقد و بررسی شخصیت و جایگاه زن در «ورقه و گلشاه» عیوقی..... ۱۲۹-۹۵

۲-۱-۱ خلاصه داستان ورقه و گلشاه..... ۹۹-۹۶

۲-۱-۲ گلشاه..... ۱۱۷-۹۹

۲-۱-۲-۱ صفات ظاهری و خصایل اخلاقی گلشاه..... ۱۱۶-۹۹

۲-۱-۲-۲ افعال گلشاه..... ۱۱۷-۱۱۶

۲-۱-۳ مادر گلشاه..... ۱۲۳-۱۱۷

۲-۱-۴ سایر زنان..... ۱۲۴-۱۲۳

۲-۱-۵ مباحث متفرقه..... ۱۲۶-۱۲۴

۲-۱-۶ چکیده مطالب ورقه و گلشاه درباره زن..... ۱۲۹-۱۲۶

۲-۲ بخش دوم: نقد و بررسی شخصیت و جایگاه زن در «خسرو و شیرین» نظامی..... ۲۳۱-۱۳۰

۲-۲-۱ نظر نظامی درباره عشق و عاشقی..... ۱۳۴-۱۳۳

۲-۲-۲ خلاصه داستان خسرو و شیرین..... ۱۳۷-۱۳۴

۲-۲-۳ شیرین..... ۱۹۵-۱۳۷

۲-۲-۳-۱ صفات ظاهری شیرین..... ۱۵۰-۱۳۸

- ۱۵۱-۱۸۱..... ۲-۲-۲ خصایل اخلاقی مثبت در شیرین
- ۱۸۱-۱۸۸..... ۳-۲-۲ خصایل اخلاقی منفی در شیرین
- ۱۸۸-۱۹۵..... ۴-۲-۲ افعال و حالات شیرین
- ۱۹۶-۱۹۹..... ۴-۲-۲ مهین بانو
- ۱۹۹-۲۰۶..... ۵-۲-۲ ندیمه‌های شیرین
- ۲۰۰-۲۰۶..... ۱-۵-۲-۲ افعال، صفات ظاهری و خصایل اخلاقی ندیمه‌های شیرین
- ۲۰۶-۲۰۹..... ۶-۲-۲ مریم
- ۲۱۰-۲۱۵..... ۷-۲-۲ شکر اصفهانی
- ۲۱۰-۲۱۵..... ۱-۷-۲-۲ افعال، صفات ظاهری و خصایل اخلاقی شکر اصفهانی
- ۲۱۶-۲۱۸..... ۸-۲-۲ کنیزکان خسرو
- ۲۱۸-۲۱۹..... ۹-۲-۲ کنیزکان شکر
- ۲۱۹-۲۲۰..... ۱۰-۲-۲ مادر
- ۲۲۰-۲۲۱..... ۱۱-۲-۲ مادرخوانده
- ۲۲۱..... ۱۲-۲-۲ دایه
- ۲۲۱-۲۲۲..... ۱۳-۲-۲ پیرزنان
- ۲۲۲..... ۱۴-۲-۲ همسر نظامی، آفاق
- ۲۲۲-۲۲۷..... ۱۵-۲-۲ مباحث متفرقه
- ۲۲۸-۲۳۱..... ۱۶-۲-۲ چکیده مطالب خسرو و شیرین درباره زن
- ۲۳۲-۲۵۷..... ۳-۲-۲ بخش سوم: نقد و بررسی شخصیت و جایگاه زن در «لیلی و مجنون» نظامی
- ۲۳۳-۲۳۵..... ۱-۳-۲ خلاصه داستان لیلی و مجنون
- ۲۳۵-۲۴۹..... ۲-۳-۲ لیلی
- ۲۳۵-۲۴۱..... ۱-۲-۳-۲ صفات ظاهری لیلی
- ۲۴۱-۲۴۳..... ۲-۲-۳-۲ خصایل اخلاقی لیلی

۲۴۳ - ۲۴۹ ۳-۲-۳ افعال و حالات لیلی
۲۵۰ - ۲۵۱ ۳-۳-۲ مادر لیلی
۲۵۱ - ۲۵۲ ۴-۳-۲ مادر مجنون و دایه
۲۵۲ ۵-۳-۲ رئیس، مادر نظامی
۲۵۳ - ۲۵۵ ۶-۳-۲ مباحث متفرقه
۲۵۶ - ۲۵۷ ۷-۳-۲ چکیده مطالب لیلی و مجنون درباره زن

فصل سوم: منظومه‌های تعلیمی

۲۵۸ - ۳۱۲ ۳-۱ بخش اول: نقد و بررسی شخصیت و جایگاه زن در «بوستان» سعدی
۲۵۹ - ۲۷۳ ۳-۱-۱ همسر
۲۶۰ - ۲۶۲ ۳-۱-۱-۱ صفات ظاهری مثبت
۲۶۲ - ۲۶۴ ۳-۱-۱-۲ صفات ظاهری منفی
۲۶۴ - ۲۶۷ ۳-۱-۱-۳ خصایل اخلاقی مطلوب
۲۶۸ - ۲۷۳ ۳-۱-۱-۴ خصایل اخلاقی نامطلوب
۲۷۳ - ۲۷۵ ۳-۱-۲ مادر
۲۷۵ - ۲۷۶ ۳-۱-۳ دختر
۲۷۶ - ۲۷۷ ۳-۱-۴ کنیز
۲۷۷ - ۲۸۳ ۳-۱-۵ عشق و معشوق
۲۸۴ - ۲۸۹ ۳-۱-۶ زیبایی و معیارهای آن در نظر سعدی
۲۸۹ - ۲۹۳ ۳-۱-۷ زنان و صفات عام آنان در نظر سعدی
۲۹۳ - ۳۰۰ ۳-۱-۸ توصیه‌های اخلاقی و تربیتی سعدی برای مردان
۳۰۰ - ۳۰۱ ۳-۱-۹ مقایسه مرد و زن در بوستان
۳۰۱ - ۳۰۷ ۳-۱-۱۰ مباحث متفرقه
۳۰۸ - ۳۱۲ ۳-۱-۱۱ چکیده مطالب بوستان درباره زن

فصل چهارم: منظومه‌های عرفانی

۴-۱ بخش اول: نقد و بررسی شخصیت و جایگاه زن در «حديقة الحقیقة» سنایی ۳۷۰-۳۱۳

۴-۱-۱ مادر ۳۲۰-۳۱۴

۴-۱-۲ دایه ۳۲۱-۳۲۰

۴-۱-۳ دختر ۳۲۳-۳۲۱

۴-۱-۴ خواهر و شوهر او ۳۲۵-۳۲۴

۴-۱-۵ عروس ۳۲۷-۳۲۵

۴-۱-۶ همسر و ازدواج ۳۳۵-۳۲۷

۴-۱-۷ معشوق ۳۳۹-۳۳۵

۴-۱-۸ پیرزن ۳۴۷-۳۳۹

۴-۱-۹ زنان و صفات عام آنان در نظر سنایی ۳۵۱-۳۴۷

۴-۱-۱۰ اعمال خاص زنان ۳۵۲-۳۵۱

۴-۱-۱۱ مقایسه زن و مرد در حدیقه ۳۵۵-۳۵۲

۴-۱-۱۲ شخصیت‌های تاریخی و اساطیری در حدیقه ۳۶۳-۳۵۶

۴-۱-۱۳ مباحث متفرقه ۳۶۶-۳۶۳

۴-۱-۱۴ چکیده مطالب حدیقه الحقیقه درباره زن ۳۷۰-۳۶۷

۴-۲ بخش دوم: نقد و بررسی شخصیت و جایگاه زن در منظومه‌های عرفانی عطار

الهی نامه، مصیبت نامه، اسرارنامه و منطق الطیر ۵۳۱-۳۷۱

۴-۲-۱ مادر ۳۷۷-۳۷۲

۴-۲-۲ دختر ۳۷۸-۳۷۷

- ۳۷۸-۳۷۹.....۳-۲-۴ کنیز
- ۳۸۰-۳۸۱.....۴-۲-۴ عروس
- ۳۸۲-۴۰۳.....۵-۲-۴ همسر و ازدواج
- ۳۸۹-۳۹۳.....۱-۵-۲-۴ صفات ظاهری همسر
- ۳۹۲-۴۰۳.....۲-۵-۲-۴ خصایل اخلاقی همسر
- ۴۰۳-۴۵۶.....۶-۲-۴ معشوق و عشق
- ۴۰۴-۴۰۸.....۱-۶-۲-۴ عشق در نظر عطار
- ۴۰۹-۴۵۲.....۲-۶-۲-۴ روابط عاشقانه بین دو جنس مخالف
- ۴۵۲-۴۵۶.....۳-۶-۲-۴ روابط عاشقانه بین همجنسان
- ۴۵۶-۴۶۳.....۷-۲-۴ زیبایی و معیارهای آن در نظر عطار
- ۴۵۷-۴۶۱.....۱-۷-۲-۴ توصیفات مربوط به حسن و جمال زنان
- ۴۶۲-۴۶۳.....۲-۷-۲-۴ توصیفات مربوط به حسن و جمال مردان
- ۴۶۳-۴۷۷.....۸-۲-۴ پیرزن
- ۴۷۷-۴۷۹.....۹-۲-۴ زنان و صفات عام آنان در نظر عطار
- ۴۷۹-۴۸۵.....۱۰-۲-۴ مستوری و پوشیدگی خصیصه‌ای عام برای همه زنان
- ۴۸۵-۴۸۶.....۱۱-۲-۴ عورت، اسم عام زنان
- ۴۸۶.....۱۲-۲-۴ توصیه‌های اخلاقی عطار برای مردان در شیوه رفتار با زنان
- ۴۸۶-۴۹۸.....۱۳-۲-۴ مقایسه مرد و زن در آثار عطار و شرایط برتری هر کدام بر دیگری
- ۴۹۸-۵۰۶.....۱۴-۲-۴ سیره عملی پیامبر اکرم (ص) در شیوه رفتار با زنان
- ۵۰۶-۵۱۶.....۱۵-۲-۴ زنان عارف
- ۵۰۷-۵۱۲.....۱۵-۲-۴ رابعه
-
- ۵۱۶-۵۲۰.....۱۶-۲-۴ شخصیت‌های تاریخی، مذهبی و اساطیری در منظومه‌های عرفانی عطار
- ۵۲۱-۵۲۵.....۱۷-۲-۴ مباحث متفرقه
- ۵۲۶-۵۳۱.....۱۸-۲-۴ چکیده مطالب «منظومه‌های عرفانی عطار» درباره زن

فصل پنجم: نتیجه گیری و تحلیل کلی شخصیت و جایگاه زن

در منظومه های غنایی، تعلیمی و عرفانی ۵۵۱-۵۳۲

۱-۵ ورقه و گلشاه ۵۳۴-۵۳۲

۲-۵ خسرو و شیرین ۵۳۸-۵۳۵

۳-۵ لیلی و مجنون ۵۴۲-۵۳۹

۴-۵ بوستان ۵۴۴-۵۴۳

۵-۵ حدیقة الحقیقة ۵۴۶-۵۴۵

۶-۵ منظومه های عرفانی عطار ۵۴۸-۵۴۷

۷-۵ مقایسه و نتیجه گیری ۵۵۱-۵۴۸

فهرست منابع و مآخذ ۵۵۶-۵۵۲

چکیده انگلیسی ۵۵۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا» آیه ۲۱ سوره روم

«زن نقش بزرگی در اجتماع دارد. زن مظهر تحقق آمال بشر است. زن پرورش دهنده زنان

و مردان ارجمند است. زن مبدأ همه خیرات است.»^۱

پیشگفتار

در جهان آفرینش وجود همه مخلوقات مظهر و تجلیگاه قدرت مطلق آفریدگار آنهاست اما در این میان زن با تمام ویژگیهای خاص روحی و جسمی اش یکی از زیباترین، پیچیدهترین و لطیفترین این مخلوقات است که آفرینش او به نحو اکمل بیانگر و مفسر صفات جمال خداوندی است، زیرا: «إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ وَ يُحِبُّ الْجَمَالَ»

به همین دلیل وجود زن همواره الهام بخش طبع زیه اندیشان و زیبا پسندان عالم بوده است. چنان که آناتول فرانس می گوید: «ای زنا! تو نه تنها آفریده مشیت خالق هستی بلکه مولود و مصنوع هنر و تخیلات آدمیزاد هم هستی. آدمیان همواره از آسمان روان خود بر سر تا پای تو زیبایی می پاشند. شعرا از تارهای زرین طبع بر اندام تو جامه می پوشانند و هنرپیشگان مدام بر قامت تو حله ای از انوار ماه تابان می کشند و حتی دریاها و اقیانوسها، گوهرهای خود را و معادن شمشه های زر و سیم خود را و باغها و گلستانها بهترین گلهای خود را برای زینت و آرایش تو فراهم می سازند.»^۲ از حیث تکامل روحی و معنوی نیز باید گفت: زن اصالتاً انسان کاملی است که در خور همه کمالات و شایسته همه مقامات است و اساساً هیچ مانعی بر سر راه ارتقاء و تکامل همه جانبه وی و سیر در مسیر تکامل انسانی و گام برداشتن او در جهت سیر الی الله وجود ندارد.

اما این مخلوق شریف خداوندی و این مظهر صفات جمالیة الهی در طول تاریخ همواره در معرض انواع ستمها، استثمارها، تبعیضها و بی عدالتیها قرار گرفته است و شأن و مرتبه انسانی او تا سرحد بازیچه مرد بودن و ابزاری برای تمتع و تلذذ او محسوب شدن متنزل شده است.

چه تأسف انگیز است وقتی در جای جای اوراق تاریخ و ادبیات ملل متمدن امروزی به

۱- زن از دیدگاه امام خمینی، چ چهارم، تهران، انتشارات نهضت زنان مسلمان، ۱۳۶۱، ص ۳۳ و ۵۸.
۲- محمدعلی جمالزاده، تصویر زن در فرهنگ ایرانی، چ اول، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۵۷، مقدمه.